

Под влијание на своите учители и роднини Д. Миладинов и Ј. Стрезов, Кузман Шапкарев израснал во врвен фолклорист, учебникар, собирач на народни умотворби, афирматор и продолжувач на нивното културно-просветно и преродбенско дело. Публикувал фолклорен зборник (8 книги). Автор е на 8 учебници: буквар, читанка, земјопис, свештена повесница на Стариот и Новиот завет и краток катихизис, потоа на биографијата на браќата Миладиновци и делумно на Нако Станишев, на етнографски описи од Македонија и на разни статии, дописки, автобиографии и на над 30-тина слова пишувани на македонски јазик. Некои дела од неговата богата културно-просветна и национална продукција не стасал да ги објави додека бил жив. Во најново време, во македонската историографија тие се објавувани во неколку наврати.

ПОД ЈАР

Пишува:
Анита ДИМОВА

Според карактерот и значењето на своите најкрупни творечки резултати ѝ припаѓа на онаа генерација македонски интелектуалци од XIX век која, иако не успеала да ги разреши основните проблеми во макротрпниот процес на конституирањето на македонската нација, со својата разновидна дејност станала инспиратор и двигател на македонската национална и културна преродба. Тоа е генерација на Константин и Димитрија Миладиновци, Партенија Зографски, Јордан Хаџи Константинов Џинот, Рајко Жинзифов, Ѓорѓи Пулевски, Марко Цепенков и на уште неколкумина борци за духовно-политичко ослободување на својот народ и поборници на употребата на родниот јазик во писмената литература и усното комуницирање на луѓето.

- "Сум се родил во охридскиот градски квартал, наречен Варош, на први февруари 1834 година. Татко ми Тасе (Атанас) Пасхалов Шапкарев, во текот на животот променил и се бавел со многу тешки занимања: со чизмарство, пекарство, лозарство, земјоделство, местен обичај на сиромашните во нашиот град, а најглавен, сопствен и досмртен негов занает беше керамичарството, од кој го вадеше поминокот и, колку што паметам, си поминувавме малку-многу човечки, т.е. без крајна оскудност, макар и не толку безгрижно. Тој беше совршено неписмен, но затоа пак беше снабден со чудна паметна дарба...Јас на татко ми му бев петто чедо, а на мајка ми првородено. А по мене се родија и многу други од кои останаа живи само едниот брат Петар и една сестра, Екатерина".

АВТОБИОГРАФИИ

За реконструкцијата на Шапкаревиот живот, исчезнат во "сивилото на преселничкото вегетирање во бугарската метропола" во залезот на првата деценија од минатиот век, за расветлување на вистинскиот профил на овој наш преродбеник,

ЕМОТ НА НЕПРАВДИТЕ

ПРЕРОДБЕНИК

покрај бројните дела, личната кореспонденција и искажувања на познати личности, особено придонесуваат двете негови автобиографии: пократката - "Една автобиографија на Кузман Шапкарев од 1864 година", објавена од Иван Снегаров во софиското списание "Македонски преглед" во рамките на неговиот труд "Принос к'м историјата на просветното дело в Македонија", и пообемната - "Материјали за историјата на преродбата на бугарштината во Македонија од 1854 до 1884 година", публикувана од д-р Томислав Тодоровски.

Првата автобиографија, која датира од времето на Шапкарево учителиство во Прилеп (1861 - 1865) претставува автентичен труд, напишан на охридски дијалект, во кој авторот со едноставен и непретенциозен стил ги скицира поважните делови од сопствениот животопис заклучно со август 1859 година. Во уводниот дел на првата автобиографија, во поднасловот "Песни струшко-охридски најодредени в песнарицата М" се содржат 47 народни песни и извесен број белешки за односните дијалекти. Хронолошкиот ред на авторовата нарација е нарушен од неколкуте општи биографски записи што Шапкарев ги вметнува за неговите блиски соработници и воспитувачи: Д. Миладинов, Ј. Стрезов, А. Анести, М. Сколаков и К. Узун.

Втората автобиографија настанала во периодот од 1883 до 1895 година како израз на Шапкарево настојување да регистрира настани од приватен и од општествен карактер. Претставува обемен труд од 692 страници, во кој неговиот личен живот е проследен детално, во еден широк временски дијапазон: од првото учителство во Охрид (1854) до успешно пребродената болест во екот на завршното публикување на големиот Зборник од народни умотворби (1894). Автобиографскиот текст е проткаен со евидентна пробугарска ориентација, бидејќи настанува во оклоности кога Шапкарев е принуден со јавни концесии и идеолошки скршнувања од позициите на македонизмот да му пробива пат на своето капитално дело - осумтомниот "Зборник од народни умотворби".

- "На 22 мај 1850 година, по совет на некои пријатели и роднини, почнав да го учам кожарскиот занает, којшто во тоа време цутеше во мојот роден град. Како сум гледал на него и како сум го минувал времето во своето краткотрајно чиракување на тој занает, тука нема да споменувам; ќе кажам само дека, бидејќи во мене не суштествуваше никаква наклоност кон некој занает и бидејќи се притеснував да се соживеам со кожарската проста маса и да се сообразам со нејзините, често груби табиети, моето притеснување достигна до таму што не за долго време се разболев и не можев да оздравам, додека по два три месеци не го напуштив занаетот и се оддадов на првото свое занимање - учењето... Пак по совет на мојот учител, г. Ј. Стрезов, кој секогаш во животот, а особено во моите млади години, ми бил ментор - единствениот мој светилник, и кој се беше вратил по две години од Грција како дипломиран заемајќи го првото место меѓу елинските учители во крушовските училишта, решив да го изучувам Ланкастерскиот метод и со таа намера отидов есента 1853 година во Битола кај еден негов пријател, пок. Атанас Анести, кој беше тогаш еден од најдобрите заемноучители - педагози и префинет краснописец, завршувајќи го Атинското педагошко училиште, и бргу дојден од Грција. Кај него седев шест-седум месеци и го изучив методот, краснописот, од којшто бев лишен дотогаш, и цртањето... Воопшто во своето учителствовање секогаш сум бил успешен и чесен, како што ќе се види подробно во описот на секоја година и на секое место, каде што сум имал чест да служам, сум добивал добра плата и никогаш не сум останувал празен... Меѓутоа, во семеен и здравствен однос бев најнесрекен, како што ќе се види непосредно. Освен првото мое боледување во детството и последното, во текот на 1892 - 1893 година, јас низ целиот свој живот бев телесно слабичок и само добрата храна и редовната диета ме крепела да не го завршам животот до сега. А полошо е што другите домашни тегиби никогаш не ме одминуваа..."

Под влијание на своите учители и роднини, Д. Миладинов и Ј. Стрезов, Кузман Шапкарев израснал во врвен фолклорист, учебникар, собирач на народни умотворби, афирматор и продолжувач на нивното

културно-просветно и преродбенско дело. Публикувал фолклорен зборник (8 книги). Автор е на 8 учебници: буквар, читанка, земјопис, свештена повесница на Стариот и Новиот завет и краток катихизис, потоа на биографијата на браќата Миладиновци и делумно на Нако Станишев, на етнографски описи од Македонија и на разни статии, дописки, автобиографии и на над 30-тина слова пишувани на македонски јазик. Некои дела од неговата богата културно-просветна и национална продукција не стасал да ги објави додека бил жив. Во најново време, во македонската историографија тие се објавувани во неколку наврати.

Како што е извесно, по близу 30-годишното учителствовање низ разни места на Македонија (Струга, Прилеп, Кукуш, Битола, Воден, Солун и во повеќе места во Бугарија), проследено со евидентна преродбена дејност на полето на воведувањето на народниот јазик во нашите просветни установи и на собирањето на народниот фолклор, по веќе остварените резултати во сферата на учебникарството, но и доживеаните остри конфронтации со грчкото духовенство и однародената интелигенција, Шапкарев во почетокот на март 1880 година дефинитивно го напушта Охрид и тргнува за Бугарија, понесен од илузиите дека таму ќе најде сигурна егзистенција и дека ќе може спокојно да ги редактира и публикува собраните материјали. Откако не успеал да издејствува за себе просветна служба во Т. Пазарџискиот округ, се упатил директно кон Пловдив, престолнината на Источна Румелија, кај архимандритот Методија Кусев (по потекло прилепчанец) за да се договорат околу печатењето на собраниите фолклорни материјали.

Всушност, вистинските планови на Кусев со него во дадениот момент ги надминувале рамките на вообичаената пријателска помош: тој настојувал да го ангажира нашиот преродбеник во служба на егзархиската просветно-пропагандна политика во Македонија, препорачувајќи го лично на Егзархот, а овој понатаму на највисоките државни кругови во Бугарија. И подлажан од нивните ветувања дека ќе биде материјално потпомогнат во реализацијата на својот најкрупен издавачки потфат, Шапкарев се вклучува несечишно во предните редови на акцијата за отворање на егзархиската гимназија во Солун.